

Dkt. Jim Spiegel, Falsafa ya Dini, Kipindi cha 12, Wingi wa Kidini

© 2024 Jim Spiegel na Ted Hildebrandt

Huyu ni Dkt. James Spiegel katika mafundisho yake kuhusu Falsafa ya Dini. Huu ni kipindi cha 12, Uwingi wa Kidini.

Sawa, tutazungumzia Uwingi wa Kidini, ambao katika siku hizi ni wasiwasi mkubwa miongoni mwa watu wengi, si wasomi tu, bali mtu wa kawaida mtaani, akijiuliza kuhusu matokeo ya ukweli kwamba dunia ina aina zote za dini, dini kuu kumi au kumi na mbili na kisha mamia ya zingine pia.

Je, kuna dini moja ya kweli, au kuna njia nyingi za kumfikia Mungu? Hilo ndilo swali hapa. Kwa hivyo, tutazungumzia tatizo la wingi wa dini. Kwa hivyo haya ndiyo maoni makuu.

Kuna mtazamo unaojulikana kama Religious Pluralism, ambao ni wazo kwamba dini nyingi tofauti husababisha ukweli wa mwisho kwamba unaweza kupata wokovu kupitia dini nyingi tofauti. Kisha, kuna mtazamo unaojulikana kama upendeleo wa kidini, ambao ni mtazamo kwamba dini moja tu ndiyo ya kweli na husababisha ukweli wa mwisho. Mtazamo usiojulikana sana, ambao unajulikana kama ujumuishaji wa kidini, ni mtazamo kwamba kuna dini moja ya kweli, lakini waumini wote wa kidini ni wafuasi wa siri wa dini ya kweli.

Kwa hivyo hizo ndizo mitazamo mitatu ya kawaida: Uwingi, Ubaguzi, na Ujumuishaji. Kwa hivyo, hebu tuangalie mtetezi mkuu wa mtazamo wa Uwingi, ambaye ni John Hick, mwanafalsafa mkuu wa dini katika karne ya 20 na hadi karne ya 21. Hick anapendekeza kwamba mifumo mbalimbali ya wokovu inapaswa kuonekana kama, kama anavyosema, aina tofauti za dhana ya msingi zaidi ya mabadiliko makubwa kutoka hali isiyoridhisha sana hadi ile ambayo ni bora zaidi bila kikomo kwa sababu inahusiana ipasavyo na ile halisi.

Kwa hivyo, tuna dini hizi zote tofauti, imani zao zote tofauti kuhusu Mungu na desturi zao mbalimbali, ibada, na kadhalika. Hizi zote ni misemo tofauti ya aina ya hamu ya pekee ya kibinadamu ya kumtafuta Mungu na kupata wokovu wa mwisho. Na Hick anasema kwamba kuna umoja mkubwa hapa. Ingawa dini mbalimbali, katika visa vingi, zinaonekana tofauti sana, kuna aina ya umoja wa msingi kati ya dini zote tofauti.

Anaongeza kwamba tunaweza tu kutathmini miradi hii tofauti ya wokovu, kama anavyoita, kwa kadiri tunavyoweza kuona matunda yake katika maisha ya mwanadamu. Kwa hivyo, anatofautisha mifumo michache tofauti ya mabadiliko ya

kiroho. Una watakatifu au watu waaminifu wa kidini ambao hujitenga na ulimwengu, unajua, na kusali na kutafakari kwa njia tofauti na ulimwengu wote na ushiriki wa kibinadamu, kama vile katika muktadha wa monastiki.

Watu kama Julian wa Norwich, Sri Aurobindo, au wengine wangepanya hivyo na kuchukua njia hiyo. Kisha una watakatifu wanaotafuta kubadilisha ulimwengu kwa upande mwingine, wale ambao ni wanaharakati sana kuhusu kuleta athari za kitamaduni, labda hata athari za kisiasa katika imani yao. Watu kama Joan wa Arc au Mahatma Gandhi wangepangia katika kundi hilo.

Kwa hivyo, kuna aina mbalimbali za mbinu kulingana na aina ya maisha ambayo mtu anaishi kama matokeo ya mabadiliko ya kidini. Kwa hivyo, mwishowe, kuna sifa fulani ambazo huwa zinaonekana kwa watu wanaojitua kwa Mungu, kama vile kama wanachukua zaidi mbinu ya kujitenga au zaidi ya mwanaharakati katika kutumia imani yao. Lakini tunawezaje kutambua aina ya tabia inayoonyesha mwelekeo huo sahihi kwa uhalisia wa kimungu? Jibu la Hick ni kwamba kwa kutumia vigezo vya maadili vinavyodokezwa na ufahamu wa kimaadili wa dini ya ulimwengu, yaani kwamba tunapaswa kuonyesha, kama anavyosema, heshima isiyo na ubinafsi kwa wengine tunayoita upendo au huruma.

Hilo linafikia kiini cha maadili cha mabadiliko ya kidini. Tunapowaangalia wacha Mungu katika dini za dunia, iwe ni Ukristo au Uyahudi, Uislamu, Uhindu, au Ubuddha, huwa tunapata sifa hizi za upendo na huruma mara kwa mara. Hick anasema kwamba sifa za kibinafsi ni sawa kabisa ndani ya mila tofauti za kidini na kitamaduni, na anahitimisha kwamba, nukuu, hatuna sababu nzuri ya kuamini kwamba mojawapo ya mila kuu za kidini imejidhirisha kuwa na matokeo zaidi ya upendo au huruma kuliko nyingine.

Kwa hivyo, kuna aina ya usawa linapokuja suala la uwezo wa mila ya kidini kuhamasisha wema ikiwa mtu ataangalia kwa uaminifu mila mbalimbali za kidini, hasa mila kuu za kidini kama vile Uyahudi, Ukristo, Uislamu, Uhindu, Ubuddha, Usikh, na kadhalika. Kwa hivyo, Hick anatoa aina ya uchambuzi wa Kantian wa hali hiyo, akisisitiza kwamba, nukuu, akili inafanya kazi katika utambuzi, ikiweka rasilimali na tabia zake za dhana juu ya kile mtu anachopitia katika muktadha wa kidini au linapokuja suala la kumkaribia Mungu au uhalisia wa kiroho wa mwisho. Anaiita Kantian kwa sababu epistemolojia ya Kant, kwa kifupi, ilikuwa kwamba hatuoni ulimwengu kwa njia safi na isiyochujwa.

Akili si kioo rahisi tu cha asili, bali pia, akili huchangia kategoria fulani za kimantiki na aina za dhana ambazo tunatafsiri ulimwengu. Sasa, kwa kawaida hatuoni kwamba tunafanya hivi, lakini hiyo ni asili ya akili ya mwanadamu, kulazimisha aina ya muundo kwenye uhalisia ili kutuwezesha kuelewa mambo kwa njia fulani na kudhani na kufikiria kuhusu ulimwengu kwa njia fulani. Kant aliamini kwamba hiyo ni msingi tu wa hali ya kibinadamu ya kielelezo na kwamba hata vitu kama nafasi na wakati na

kufikiria vitu kwa kiasi na ubora ni dhana ambazo akili hulazimisha kwenye uhalisia, na hatujui jinsi ulimwengu ulivyo wenyewe.

Tunajua tu jinsi ulimwengu ulivyo tunapoupitia. Hiyo ni hatua ya msingi ya kiepistemolojia ya Kantian. Hick anaamini kwamba kuchukua mtazamo huo kuelekea dhana yetu kuhusu Mungu na jinsi tunavyokaribia uhalisia wa kimungu kunasaidia, na anaona mitazamo tofauti ya kidini kama inayotupa kategoria za kimantiki ambazo kisha tunazitumia kwa mtazamo wetu kuhusu kimungu.

Kwa hivyo, kwa kuzingatia yote hayo, Hick anasema kwamba tunafanya hatua hizi mbili. Kwanza, tunadhania ukweli wa kimungu usio na kifani ambao uko nje ya upeo wa dhana za kibinadamu na uzoefu wa moja kwa moja. Tunahitaji kukubali kwamba kuna ukweli wa kimungu ambao ni aina ya kidini au kiroho yenyewe, na tunahitaji kutumia lugha ya Kantian ambayo ipo bila kujali mawazo yetu.

Huo ndio ukweli wa mwisho uliopo. Tunajaribu kufikia jambo hili. Na mbalimbali, na hii ndiyo hoja ya pili, miungu mbalimbali ya kidini na kanuni kamili kama udhihirisho wa halisi ndani ya aina tofauti za kihistoria za fahamu za binadamu.

Mafundisho yote tofauti ya kidini, nadharia, na theolojia ni, ndiyo, udhihirisho wa au usemi wa ukweli huo wa mwisho kama tunavyoutafsiri kupitia kategoria hizi. Kwa hivyo, una ukweli wa mwisho, uungu wenyewe, na kisha una ukweli huo tunapoupitia kupitia kategoria na dhana hizi za kitheolojia, kidini. Na kwa sababu dini nzima huzunguka na kutegemea dhana na kategoria fulani, una aina tofauti sana za mila za kidini, na aina mbalimbali zake hujitokeza, ingawa zinafikia kitu kimoja.

Ni kwa sababu dhana na kategoria hutofautiana kutoka utamaduni hadi utamaduni na mara kwa mara. Kwa hivyo, Hick anatoa ufafanuzi hapa. Moja, kusema kwamba miungu inayoabudiwa na dini za ulimwengu ni mwonekano wa kweli si kusema kwamba ni udanganyifu.

Hasemi kwamba hizi ni hadithi za kubuni tu kwa sababu ni aina ya mbinu za kutafsiri. Kuna ukweli hapo, lakini ukweli huo unatafsiriwa kwa njia tofauti na makundi na mila tofauti za kidini. Kwa hivyo, tena, mlinganisho na Kant unafaa kwa sababu Kant haamini kwamba uzoefu wetu wa sasa ni wa kubuni au wa kubuni.

Anaamini tu kwamba imefasiriwa. Haionyeshi vya kutosha au hatimaye kwa usahihi kile kilichopo. Kwa kweli, hatuwezi kujua haswa jinsi kitu chenyewe kilivyo haswa kwa sababu tunakitafsiri kila wakati kupitia kategoria zetu za kimantiki.

Na ingekuwa vivyo hivyo hapa, Hick angesema, kuhusu mtazamo wetu wa kidini kuelekea uhalisia wa mwisho, Mungu, kwa sababu kila mara tunatafsiri na kupata aina ya tafsiri kupitia hili, bila kujali mfumo wetu wa kitheolojia au kidini ulivyo. Unajua, hatuwezi kupata uungu wenyewe, lakini tafsiri zetu ni, sio hadithi za kubuni

tu pia. Ni tafsiri na mitazamo inayoathiriwa na kategoria za kidini na kitheolojia tunazotumia.

Pili, kusema kwamba halisi iko nje ya upeo wa dhana za kibinadamu haimaanishi kwamba dhana rasmi za kimantiki hazitumiki kwake. Kwa hivyo, uchambuzi wa Kantian, anasema, ni mbadala bora wa tafsiri ya asili ya dini, akisema kwamba uzoefu wote kama huo wa kimungu ni makadirio ya kiakili na ujenzi wa mawazo ya mwanadamu. Kwa hivyo, anakataa tafsiri hiyo ya asili ya dini.

Uchambuzi wa Kantian ndio njia bora ya kupinga wazo la asili kwamba yote ni; dini hizi zote zinadai hadithi za kubuni tu. Hapana, ni kweli. Ukweli wa mwisho, uhalisia wa Mungu, ni halisi.

Hatuwezi kujua ni nini chenyewe. Hick anatofautisha viwango kadhaa ambavyo dini hutofautiana kimafundisho. Moja ni kuhusu dhana zao kuhusu uhalisia wa mwisho, asili ya uhalisia.

Pili, kwa upande wa imani za kimetafizikia, dini zinatofautiana katika suala hili pia. Imani kuhusu uhusiano wa ulimwengu na uhalisia. Uumbaji ni wa kipekee, au ni aina ya utokaji wa ulimwengu kutoka kwa Mungu? Una mitazamo tofauti kuhusu asili ya ulimwengu.

Hatima ya mwanadamu, unaishi maisha moja na kisha ni maisha ya baada ya kifo milele. Au kuna mifumo ya kuzaliwa upya, mitazamo kuhusu mbingu na kuzimu? Kuna aina zote za tofauti kati ya dini za ulimwengu kuhusu imani hizo za kimetafizikia. Masuala ya kihistoria ni njia nyingine ambayo dini hutofautiana kimafundisho.

Imani kuhusu asili na matendo ya Yesu, wa Nazareti, wa Muhammad, wa Gautama, Buddha, na kadhalika. Hick anahitimisha kwamba ni lazima tukatae fundisho la zamani la upendeleo kwamba wokovu umewekewa Ukristo pekee. Anabainisha mtazamo wa ujumuishaji wa Karl Rainer kwamba "watu waaminifu wa imani zingine ni Wakristo wasiojulikana ndani ya kanisa lisiloonekana, hata bila kujua, na hivyo ndani ya nyanja ya wokovu."

Hata papa mmoja wa hivi karibuni alibainisha kwamba kila mtu, bila ubaguzi, amekombolewa na Kristo. Wakati mwingine, utasikia watu wanaoonekana kuwa wapendeleo, angalau katika lugha ya ujumuishaji, watu ambao ni wa kidini, wakitambua kwamba kuna upana fulani katika huruma ya Mungu, kama Clark Pinnock alivyowahi kusema. Lakini je, inaenda mbali sana? Je, inaenda mbali sana hadi kwenye wingi wa kidini wa mtu kama John Hick, ambapo unajua, dini zote au angalau nyingi zina ufanisi sawa katika kutoa wokovu kwa mtu anayemtafuta Mungu? Mtu wa aina ya ubaguzi zaidi, lakini ningesema mpendeleo mkarimu, ni Keith Ward, msomi wa Uingereza.

Ward anamkosoa Hick na, au mtazamo wake wa wingi, na hivi ndivyo Ward anavyoelezea nadharia ya wingi. Hii inamnukuu Ward, anasema kwamba dini hutoa majibu tofauti halali lakini yenye msingi wa kitamaduni kwa ukweli uliopitiliza na hutoa njia za kujizidi nafsi na kufikia hali bora isiyo na kikomo inayozingatia ukweli huo. Hiyo ndiyo njia ya Ward ya kufupisha wingi.

Zaidi ya hayo, kwa mtazamo huu, wote wataokolewa au wanaweza kuokolewa kwa kufuata mila zao za kidini. Sio lazima uwe mshiriki wa ulimwengu wote ili uwe mshiriki wa wingi. Unaweza kuwa mshiriki wa wingi bila kuwa mshiriki wa ulimwengu wote.

Unaweza kuwa mshiriki wa ulimwengu mzima bila kuwa mshiriki wa wingi. Kuna aina zote za michanganyiko hapa, lakini wengi wa washiriki wa wingi ni washiriki wa ulimwengu mzima. Kwa kuwa madai yote yanathibitisha jambo fulani, lazima yaondoe jambo fulani pia, Ward anabainisha.

Kwa sababu hii, anasema, kwa nukuu, madai yote ya ukweli lazima yawe ya kipekee. Pia anasema kwamba si mila zote za kidini zinazowezezana zinaweza kuwa za kweli, halisi, au halali sawa. Kuna kutokubaliana hapa linapokuja suala la madai ya dini fulani kuhusu asili ya Mungu na wokovu na kadhalika.

Kwa kiwango wanachotoa madai, basi kuna uwezekano wa kupingana au kutolingana kwa maoni. Kwa hivyo, Ward anakataa kile anachokiita uwingi uliokithiri, labda wazo kwamba dini zote ni sawa. Hilo haliwezekani kwa sababu wanatoa madai yanayokinzana.

Lakini Ward anatofautisha toleo la wingi analoliita wingi mgumu, ambalo ni tofauti na kile anachokiita wingi uliokithiri. Wingi mgumu ni mtazamo kwamba dini nyingi kuu, kwa kunukuu, hazina imani zinazolingana lakini ni njia halali za wokovu na uzoefu halisi wa ukweli. Tena, kuna madai mengi yasiyolingana ya ukweli ambayo yanagawanya dini, kwa hivyo hii ni tatizo kwa wingi mgumu.

Hapa, Hick au wafuasi wa imani nyingi wanaweza kujibu kwamba hilo halihusiani na ujuzi wa mchakato halisi na wa wokovu. Ni kwa sababu una madai ya ukweli yasiyolingana. Bado inawezekana kwamba dini hizi tofauti zinaweza kuwa na ufanisi sawa kama njia ya kuwaleta waumini kwenye wokovu.

Zaidi ya hayo, mtetezi mkali wa wingi angesema kwamba halisi, hatimaye, na Hick ni mkubwa katika jambo hili, halielezeki. Sio kitu ambacho kinaweza kuwekwa katika maneno au kuelezwa katika lugha na kategoria za binadamu. Kiko nje ya ufahamu wa mawazo ya binadamu.

Nadhani Ward anatoa jibu zuri hapa. Anasema kwamba ikiwa ukweli halisi hauwezi kuelezewa, ikiwa ukweli halisi hauwezi kueleweka na mawazo na lugha ya mwanadamu, basi tunawezaje kujua kwamba upo? Je, unaweza kuupata kwa pande zote mbili? Je, unaweza kushikilia kwamba kitu fulani hakiwezi kueleweka na mawazo na lugha ya mwanadamu lakini kisha ukawa na uhakika kwamba kipo hata hapo? Kwa hivyo hilo ni tatizo la wingi wa mawazo. Anasema ikiwa hakuna madai ya ukweli yanayoweza kutumika kwa ukweli halisi, basi tunawezaje kusema chochote kuihusu? Tunawezaje kudhani, kama Hick anavyofanya, kwa kiwango hiki kwamba ana uhakika kwamba kuna ukweli huu wa mwisho unaopita kategoria zote maalum za kidini? Ikiwa ni wa juu sana, tunawezaje kujua kwa hakika kwamba upo au kuwa na ujasiri wowote kwamba kuna ukweli huu wa mwisho zaidi ya mifumo ya kidini na kitheolojia inayotafsiriwa ambayo tunadhani tunaitumia? Na ikiwa ukweli halisi haujulikani, tunawezaje kujua kwamba madai yote kuihusu ni halali sawa? Ungelazimika kujua ukweli wa mwisho ni nini ili kuweza kutathmini mifumo tofauti ya kitheolojia na kidini na kujaribu kuitafsiri.

Kwa hivyo, inaonekana kuna kutofautiana hapa katika suala la madai kuhusu kutojulikana kwa uhalisia wa mwisho na matokeo yake. Ingawa tunaweza kujua vya kutosha kuhusu uhalisia wa mwisho, tunahitaji pia kujua kwamba mila tofauti za kidini zinafanana kwa usahihi katika kutafsiri uhalisia huu. Ward anabainisha kuwa Aquinas, Thomas Aquinas, alisisitiza kwamba tuna ujuzi wa kweli, ingawa ni wa mfano, wa Mungu, lakini hatuwezi kuelewa asili ya Mungu yenyewe. Ni kiini cha Mungu ambacho hakielezeki.

Mtazamo huu wa Thomistic unathibitisha kwamba utambuzi wetu wa kutoweza kuelezewa kwa Mungu unategemea ujuzi halisi wa Mungu. Kwa hivyo, unajua, Aquinas hakika si mshiriki wa Hickian hapa. Tuna ujuzi halisi wa Mungu. Hata kama ni ujuzi wa analogia, ni halisi.

Na hata kama tuna mipaka katika uwezo wetu au tumezuiliwa na uwezo wetu wa kuelewa kiini cha kweli cha Mungu, tuna ujuzi wa Mungu hata hivyo. Kwa hivyo kosa, kosa la Kantian ambalo Hick hufanya, kulingana na Ward, ni, Kant alisisitiza kwamba ukweli wa noumenal ndio chanzo cha uzoefu wote wa ajabu tuliona. Lakini katika kudumisha hili, Kant, akinukuu, anatumia kategoria za akili zaidi ya upeo unaoruhusiwa wa maana ya utambuzi, kama Ward anavyosema.

Anadai kwamba anadai maarifa zaidi kuliko epistemolojia yake inayompa haki ya kudai. Ikiwa noumenal au nome yenyewe iko nje ya uwezo wa utambuzi wa mwanadamu, basi anawezaje kusema mengi kama anavyosema kuihusu? Ward anasema kwamba, kama Kant, John Hick, kwa nukuu, hawezi kukataa madai ya kinadharia kuhusu halisi kabisa. Haizuiliwi.

Hata katika muktadha wa kutoa madai ya kutetea wingi wa dini, Hick hawezi kujizuia katika suala la kutoa madai kuhusu ukweli wa mwisho ambao anasema hatuwezi

kuujua hatimaye. Zaidi ya hayo, Ward anasema kwamba Hick hafikii mbali vya kutosha katika kutoa madai kuhusu ukweli halisi. Anasema ingekuwa bora zaidi kama angeacha mstari wa Kantian kwamba ukweli ni noumenal au hatimaye haufikiwi na akili ya mwanadamu na kusema tu kwamba ukweli ni umoja wa mwisho wa ukweli na thamani.

Hilo lingekuwa bora zaidi. Hilo lingekuwa sawa zaidi na mtazamo wa upekee. Ward anabainisha kuwa Hick anathibitisha kwamba kuna lengo sahihi la shughuli za binadamu, ambalo ni maisha yanayozingatia uhalisia, na kwamba hili linamaanisha kwamba hili lazima lifikiwe kwa makusudi, jambo ambalo linamaanisha kwamba mtu lazima awe na imani fulani sahihi ili kulifikia.

Kwa hivyo tena, kuna aina ya utambuzi wa kimya kimya wa mawazo fulani muhimu ya upendeleo katika Hick ambayo hawezi kuyaepuka. Lakini ikiwa ndivyo ilivyo, Ward anasema, tunaweza kuuliza ni aina gani za imani ambazo mtu lazima ashike ili aokolewe. Hii inazua swali la kuvutia sana. Ni nini hasa ambacho mtu lazima aamini, tuseme kama Mkristo, ili kupata wokovu? Ni kwa kiwango gani imani zinahitajika? Je, imani za aina fulani ni muhimu ili mtu aokolewe? Kuna maswali mengi ya kuvutia hapa.

Ukisisitiza kwamba, vema, imani fulani ni muhimu, hali fulani za utambuzi kwa ajili ya wokovu wa Kikristo, basi hiyo ingeondoa uwezekano kwamba watoto wachanga, watoto wachanga, au vijusi vilivyotolewa mimba vinaweza kuokolewa. Bado hawajakubali mawazo ya Kikristo kwa utambuzi. Mkristo niliyewahi kumjua amesisitiza kwamba angalau watoto wachanga wengi, kama si wote, na vijusi vinavyokufa tumboni huokolewa.

Kwa wazi kabisa, Mungu ana uwezo na anafanya hivyo, ikiwa mtu anashikilia mtazamo huo, kuwaokoa watu wengi ambao hawana aina yoyote ya kukumbatia ukweli wa Kikristo kwa utambuzi. Kwa hivyo, je, mambo hubadilika kadri watu wanavyozeeka? Huo ungekuwa mtazamo wa kawaida kwamba mara tu unapofikia umri fulani wa ukomavu wa utambuzi, basi unakuwa sharti. Lakini umri huo ni upi? Kuna tatizo la kutoeleweka hapa.

Kwa hivyo, swali zima la uwajibikaji wa busara katika suala la maswali ya wokovu ni la kuvutia sana linalohusiana hapa. Kwa hivyo, uko sahihi; hili ndilo swali ambalo sisi sote ambao ni waumini na Wakristo haswa tunahitaji kugombana nalo. Iwe mtu ni mtengano, mjumuishaji, au mfuataji wa wingi, ni sharti gani hasa linalohitajika kwa wokovu? Jibu la Ward ni kwamba metafizikia sio inayotuokoa. Kwa Wakristo, kitendo cha Mungu kuanzisha viumbe katika kumjua na kumpenda hufanya hivyo.

Nadhani hilo hakika ni dai salama na sahihi. Mungu ndiye anayetuimarisha katika wokovu wetu. Lakini bado, hili ni swali tofauti.

Hata kama unataka kuiona kama aina ya udhihirisho au dalili ya ukweli kwamba Mungu anafanya kazi kwa wokovu katika maisha ya mtu, ni aina gani ya matokeo au viashiria vya hilo vitakavyokuwa kwetu kwa utambuzi kulingana na imani zetu? Unaweza kuzungumzia yafuatayo kwa maneno hayo: Ni viashiria gani vya wokovu wa utambuzi kwa wanadamu? Hapa, Ward anapendekeza toleo jingine la wingi, ambalo anaona kuwa la kujitetea na muhimu. Analiita wingi laini, mtazamo kwamba halisi inaweza kudhihirika katika mila nyingi na wanadamu wanaweza kuitikia ipasavyo ndani yake. Ambayo kwa kweli inasikika kama ujumuishaji wa kidini.

Ujumuishaji wa mtu kama CS Lewis. Alikuwa aina ya Mkristo mjumuishi ambaye Mungu anaweza na anafanya kazi katika wokovu wa Kikristo katika mioyo ya watu fulani katika miktadha mingine ya kidini au katika hali au miktadha ambapo hakuna hata mfumo rasmi wa kidini unaokubaliwa na mtu. Kwa hivyo, kulingana na Mkristo mjumuishi, kuna ukweli mmoja wa kipekee kuhusu njia ya wokovu kwa wanadamu, na hiyo ni kupitia Kristo kupitia neema ya Mungu iliyotumika katika maisha ya mtu, lakini Mungu anaweza kufanya hivi nje ya miktadha ya desturi rasmi ya kidini ya Kikristo.

Swali ni, je, hilo linachukua sura gani? Naam, linaweza kuchukua sura yoyote, kulingana na hali. Kwa hivyo, hiyo itakuwa mbinu jumuishi zaidi. Nadhani ndivyo Ward anavyoelewa hapa.

Kwa hivyo, kwa muhtasari wa ukosoaji wa Ward kuhusu wingi wa Hicks, wingi wa Hicks unathibitisha tena kwamba kuna kitu kisichojulikana kabisa ambacho ni uhalisia wa mwisho, uhalisia wa mwisho wa kimungu. Uzoefu wote wake ni wa kweli sawa na njia zote za kupata uzoefu kamili wa hilo ni halali sawa. Tatizo ni kwamba, kama Ward alivyosema, ikiwa ni kwamba kuna kitu kisichojulikana kabisa, pendekezo hilo la kwanza ni la kweli, basi pendekezo la pili na la tatu haliwezi kuthibitishwa.

Hatuwezi kujua kwamba uzoefu wote kuhusu hilo ni wa kweli sawa na hatuwezi kujua kwamba njia zote za kupata uzoefu kamili zaidi kuhusu hilo ni halali sawa. Kwa hivyo, Hick anadai kwamba hana njia ya kuhalalisha kimantiki. Kwa hivyo, huo ni mfumo wa Hicks wa vyama vingi na huo ndio ukosoaji wa Ward kuhusu mfumo wa vyama vingi vya kidini.

Huyu ni Dkt. James Spiegel katika mafundisho yake kuhusu Falsafa ya Dini. Huu ni kipindi cha 12, Uwingi wa Kidini.